

स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ का सन्दर्भमा

बालअधिकार अनुगमन

संक्षिप्त प्रतिवेदन

निर्वाचन आचारसंहितामा बालअधिकार

निर्वाचन आयोगद्वारा जारी निर्वाचन आचारसंहिता, २०७३ ले निरन्तरता दिएको निर्वाचन आचार संहिता २०७२ बुँदा नं ४ (ड) मा "निर्वाचन प्रचार प्रसार, आमसभा तथा जुलुसमा बालबालिकाको प्रयोग गर्न वा गराउन नहुने," भनि उल्लेख गरेको छ ।

निर्वाचनमा बालअधिकार अनुगमनसम्बन्धी केन्द्रीय बालकल्याण समितिबाट भएका गतिविधिहरू:

- निर्वाचन आचार संहितामा बालबालिकाको विषय समावेश गर्न एवम् सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि निर्वाचन आयोगलाई अनुरोध ।
- राजनीतिक गतिविधि तथा कार्यक्रमहरूमा बालबालिकालाई प्रयोग नगरिदिन आग्रह गर्दै विभिन्न राजनीतिक दलहरूलाई पत्र पठाइनुका साथै सार्वजनिक अपिल । विभिन्न सञ्चारमाध्यममा प्रकाशित निर्वाचनमा बालअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूको अभिलेखीकरण गरि सो सँग सम्बन्धित दलहरूलाई त्यस्ता कार्य रोक्न पत्राचार ।
- निर्वाचनमा मावनअधिकार हननका घटनाहरूको अनुगमन गर्ने क्रममा बालअधिकारको दृष्टिकोणबाट समेत अनुगमन गरिदिने सम्बन्धमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगलाई अनुरोध ।
- निर्वाचन पर्यवेक्षण संस्थाहरूसँग अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम गर्नुका साथै समन्वय र सहकार्य ।
- निर्वाचन पूर्व, निर्वाचनको दिन र निर्वाचन पश्चात् बालअधिकार अनुगमन तथा सूचना संकलन ।
- स्थानीय निर्वाचनलाई स्वतन्त्र, स्वच्छ र भयरहित ढंगबाट सम्पन्न गर्नका लागि निर्वाचन आयोगबाट जारी गरिएको आचारसंहिता परिच्छेद २ बुँदा नं. ४ (ड) मा निर्वाचन प्रचार प्रसार, आमसभा तथा जुलुसमा बालबालिकाको प्रयोग गर्न वा गराउन नहुने व्यवस्थाको कार्यान्वयनार्थ निर्वाचन अधि, निर्वाचनका दिन र निर्वाचनपछिको अवधिमा दलगत राजनीतिक क्रियाकलापमा बालबालिकाको प्रयोग नगर्ने बारे स्थानीय दलहरू लगायत सँग अन्तरक्रिया गरी अनुगमन गर्न सबै जिल्ला बालकल्याण समितिहरूलाई परिपत्र ।
- निर्वाचनमा बालअधिकार अनुगमनका सन्दर्भमा सचेतना सामग्री निर्माण तथा वितरण गर्नुका साथै तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्ने घटनाहरूमा निर्वाचन आयोग तथा राजनीतिक दलहरूसँग छलफल, भेटघाट तथा ध्यानकर्षण ।
- केन्द्रबाट काठमाडौं उपत्यका लगायत १३ वटा जिल्ला (नवलपरासी, कपिलवस्तु, अर्घाखाँची, दाङ, रोल्पा, प्यूठान, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर, डोटी, बैतडी, सुर्खेत र अछाम) मा अनुगमन तथा अन्य जिल्लाहरूमा स्थानीय रूपमा नै अनुगमन ।
- निर्वाचनका क्रममा बालअधिकार उल्लंघनका घटनाहरूलाई एकीकृत गर्नुका साथै निर्वाचनमा बालअधिकार अनुगमन सम्बन्धी सूचना प्रदान गर्ने उद्देश्यले केन्द्रीय बालकल्याण समितिले मोबाईल नं. ९८५१२१६१७४ प्रयोगमा ल्याइएको ।

- निर्वाचनमा बालबालिकाको प्रयोग गर्न नहुनेसम्बन्धी सूचना प्रसारण ।
- फेसबुक पेजमार्फत् निर्वाचन सम्बन्धी ३ वटा सन्देशमूलक सामग्री बुस्ट गरिएको । सो सन्देश २१ लाख मानिसमा पुगको ।

जिल्ला स्तरीय अनुगमन:

स्थानीय तह निर्वाचन अनुगमनका कार्यहरूलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले सम्पन्न गर्नका लागि ४० जिल्ला बालकल्याण समितिको समन्वय तथा संयोजकत्वमा जिल्लास्तरीय निर्वाचन अनुगमन समितिको गठन गरी उक्त समितिका सदस्यहरूलाई अभिमुखिकरण गरिएको छ । पहिलो, दोस्रो र तेस्रो चरणमा सम्पन्न भएको स्थानीय तह निर्वाचनमा ४८ जिल्लामा जिल्ला बालकल्याण समितिको पहिलमा जिल्लामा सक्रिय राजनीतिक दलले निर्वाचनमा बालबालिकालाई प्रयोग नगर्ने प्रतिबद्धता सहित हस्ताक्षर गरेका छन् । स्थानीय तह निर्वाचनमा २६ जिल्ला बालकल्याण समितिले बालबालिकाको प्रयोग गरेका पार्टीलाई सम्बन्धित पार्टी कार्यालयमा गई राजनैतिक दलका प्रमुख एवं प्रतिनिधीहरूलाई ध्यानाकर्षण गराइएको छ भने अन्य जिल्लामा सामुहिक छलफल भएका छन् । पहिलो, दोस्रो र तेस्रो चरणमा सम्पन्न भएको स्थानीय तह निर्वाचनका क्रममा ५७ जिल्ला बालकल्याण समितिबाट बालअधिकार अनुगमन भएको जानकारी प्राप्त भएको छ । सबै जिल्लामा स्थानीय तहको निर्वाचनमा बालबालिकाको प्रयोग नगरौं भन्ने सन्देशमूलक ब्रोसर निर्माण गरि छापिएको र विभिन्न राजनैतिक दलका सम्पर्क कार्यालय, स्थानीय तहहरूमा वितरण गरिएको छ ।

स्थानीय तह निर्वाचनमा बालबालिकाको प्रयोगका घटनाहरू:

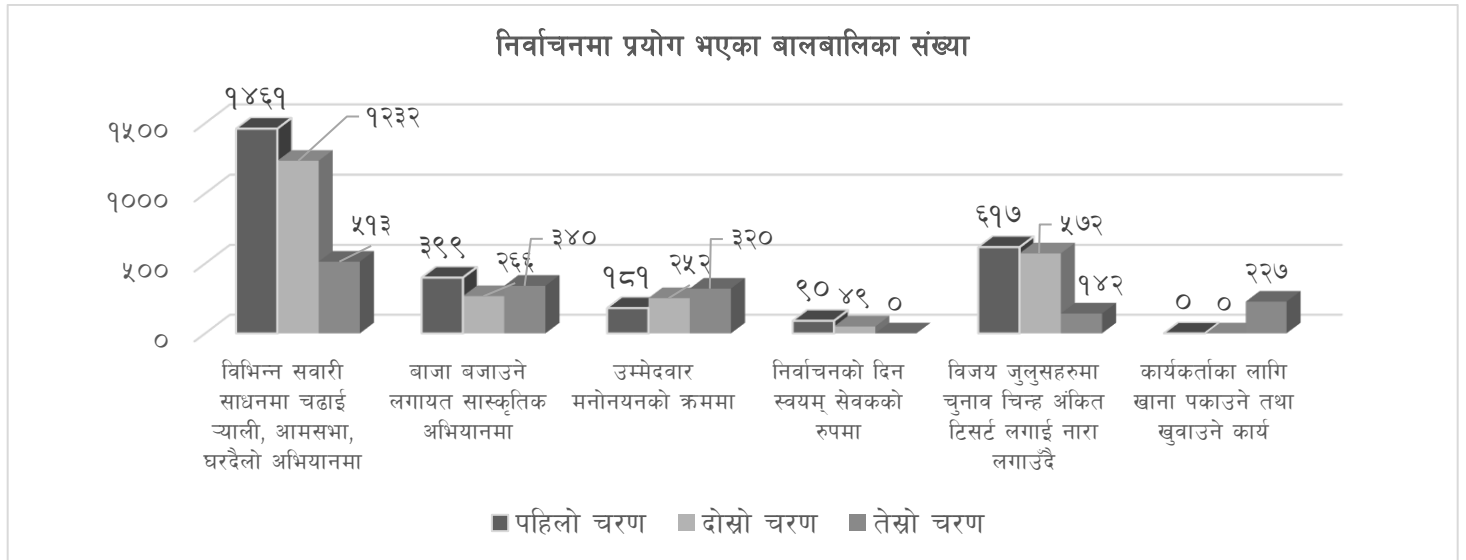
केन्द्रीय बालकल्याण समिति तथा ५७ जिल्ला बालकल्याण समितिबाट प्राप्त विवरण अनुसार पहिलो, दोस्रो र तेस्रो चरणमा सम्पन्न भएको निर्वाचनमा विभिन्न राजनीतिक दलका गतिविधिका क्रममा ५ सय ७९ वटा घटनामा बालबालिकाको प्रयोग भएको पाईएको छ । यो संख्या अनुगमन गरिएका स्थानहरूमा देखिएका घटनाहरू मात्रै हुन् । अतः यी सम्पूर्ण होईनन् र अनुगमनको पहुँच पुग्न नसकेका स्थानहरूमा यस्ता घटनाहरू भएको हुनसक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । यी केही उदाहरणहरू मात्र नै हुन् । अनुगमन गरिएका मध्ये ५३ प्रतिशत (१ सय ५३ वटा) पहिलो चरण, ४७ प्रतिशत (१ सय ३८ वटा) दोस्रो चरणमा र तेस्रो चरणमा सबैभन्दा बढी ५० प्रतिशत (२ सय ८८ वटा) बालबालिकालाई प्रयोग गरिएको घटना पाईएको छ । पहिलो चरण अन्तर्गत बालबालिकालाई प्रयोग गरिएका १ सय ५३ वटा घटनाहरू मध्ये निर्वाचन पूर्व, निर्वाचनको दिन र निर्वाचन पश्चात क्रमशः १ सय ४, ११ र ३८ वटा घटना सार्वजनिक भएका छन् । दोस्रो चरण अन्तर्गतका १ सय ३८ वटा घटनाहरू मध्ये निर्वाचन पूर्व, निर्वाचनको दिन र निर्वाचन पश्चात क्रमशः ९८, ६ र ३४ वटा घटना सार्वजनिक भएका छन् । त्यसैगरी तेस्रो चरणको निर्वाचन अन्तर्गतका २ सय ८८ घटनाहरू मध्ये निर्वाचन पूर्व र निर्वाचन पश्चात क्रमशः १ सय ७४ र १ सय १४ वटा घटनामा बालबालिकालाई प्रयोग गरिएको छ भने निर्वाचनको दिनमा बालबालिका प्रयोग गरिएको देखिदैन । तीनवटै चरणमा सम्पन्न भएको निर्वाचनका क्रममा बालबालिकालाई प्रयोग गरिएका कुल ५ सय ७९ घटना मध्ये निर्वाचन पूर्व ३ सय ७६, निर्वाचनको दिन १७ र निर्वाचन पश्चात १ सय ८६ घटनाहरू प्राप्त भएका छन् । निर्वाचनका क्रममा विभिन्न राजनैतिक दलले आमसभा, च्याली, मनोनयन दर्ता, घरदैलो कार्यक्रम, सांस्कृतिक कार्यक्रम, प्रचार सामग्री बोक्ने तथा टाँस्ने, टिर्सट लगाउने लगायतका गतिविधिमा ६ हजार ६ सय ६१ जना बालबालिकालाई प्रयोग गरेको पाईएको छ ।

स्थानीय तह निर्वाचनको पहिलो चरण अन्तर्गत निर्वाचन सम्पन्न भएका ३४ जिल्ला मध्ये १९ वटा जिल्लामा बालबालिकालाई राजनीतिक दलहरूले निर्वाचनका विभिन्न गतिविधिमा प्रयोग गरेको देखिन्छ । जसमा २ हजार ७ सय ४८ (५४ प्रतिशत) जना बालबालिका प्रयोग भएका छन् । त्यसैगरी दोस्रो चरणमा सम्पन्न भएका ३५ जिल्ला मध्ये १८ जिल्लामा २ हजार ३ सय ७१ (४६ प्रतिशत) बालबालिकालाई प्रयोग भएका छन् भने तेस्रो चरणमा सम्पन्न भएका ८ जिल्लामा १ हजार ५ सय ४२ जना बालबालिका प्रयोग भएको पाइएको छ । यसरी तीनै चरणमा भएको निर्वाचनका क्रममा निर्वाचन सम्पन्न भएका ७५ रै जिल्ला मध्ये ३६ वटा जिल्लामा कुल ५ हजार १ सय १९ जना बालबालिका प्रयोग भएका छन् ।

पहिलो चरणको निर्वाचनमा निर्वाचन पूर्व १ हजार ९ सय ३२, निर्वाचनको दिन ९६ र निर्वाचन पश्चात ७ सय २० जना बालबालिकालाई प्रयोग गरिएको छ । दोस्रो चरणको निर्वाचनमा दुबै चरणको निर्वाचनमा निर्वाचन पूर्व १ हजार ६ सय ७२, निर्वाचनको दिन ४३ र निर्वाचन पश्चात ६ सय ५६ जना बालबालिकालाई प्रयोग गरिएको छ । साथै तेस्रो चरणमा सम्पन्न भएको निर्वाचनका क्रममा निर्वाचन पूर्व १ हजार १ सय र निर्वाचन पश्चात ४ सय ४२ जना बालबालिकालाई प्रयोग भएको पाइएको छ भने निर्वाचनको दिन बालबालिकाको प्रयोग भएको पाइएको छ । यसरी तीनै चरणमा सम्पन्न भएको निर्वाचनमा निर्वाचन पूर्व ४ हजार ७ सय ४ जना, निर्वाचनको दिन १ सय ३९ जना र निर्वाचन पश्चात १ हजार ८ सय १८ जना गरी कुल ६ हजार ६ सय ६१ जना बालबालिकाको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

गतिविधिका आधारमा बालबालिकाको प्रयोग

निर्वाचनसंग सम्बन्धित विभिन्न गतिविधिमा ६ हजार ६ सय ६१ जना बालबालिका प्रयोग भएका छन् ।

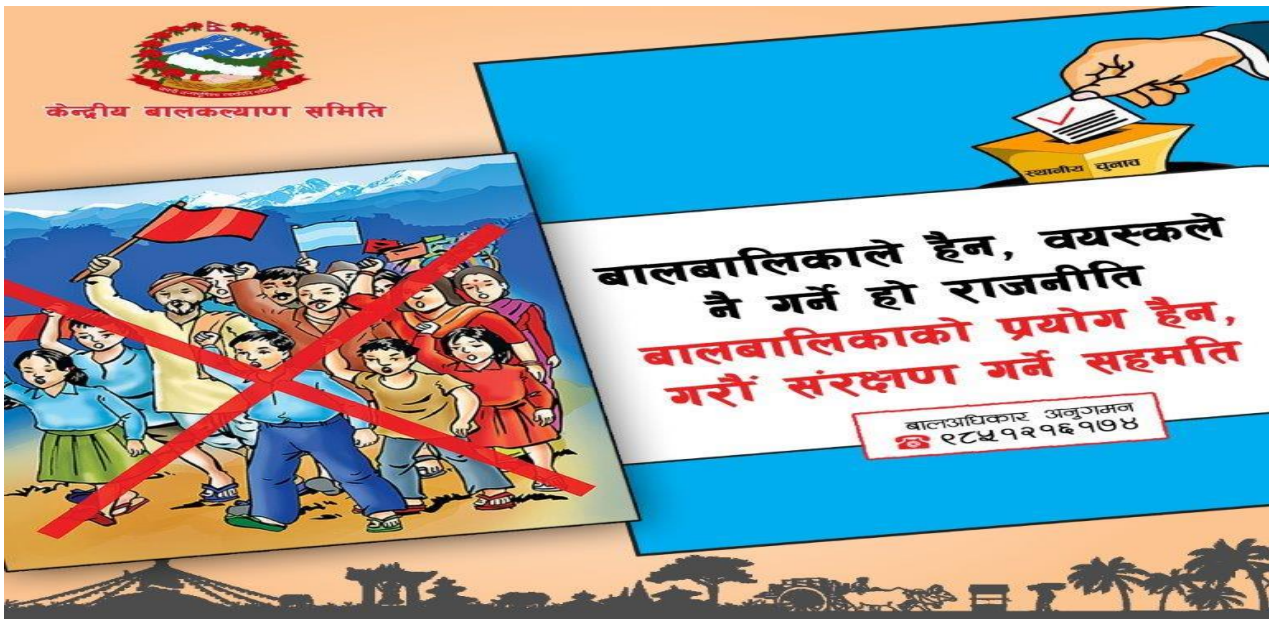
सबैभन्दा बढी चुनावी प्रचारप्रसारका क्रममा जिप, ट्र्याक्टर, ट्रिप्पर, ट्रक लगायतका सवारी साधनमा चढाई च्याली, आमसभा लगायत घरदैलो अभियानमा प्रयोग गरेको पाइएको छ । जस अन्तर्गत पहिलो चरणमा १ हजार ४ सय ६९, दोस्रो चरणमा १ हजार २ सय ३२ र तेस्रो चरणमा ५ सय ९३ गरी ३ हजार २ सय ६ जना बालबालिका प्रयोग भएका छन् । त्यसैगरी राजनैतिक दलका विजय जुलुसहरूमा चुनाव चिन्ह अंकित टिसर्ट लगाई पहिलो चरणमा ६ सय ९७ जना, दोस्रो चरणमा ५ सय ७२ र तेस्रो चरणमा १ सय ४२ जना गरी १ हजार ३ सय ३१ जना, बाजा बजाउने लगायत सास्कृतिक अभियानमा पहिलो चरणमा ३ सय ९९ जना, दोस्रो चरणमा २ सय ६६ जना र तेस्रो चरणमा ३ सय ४० जना गरी १ हजार ५ जना, उम्मेदवार मनोनयन दर्ताका क्रममा पहिलो चरणमा १ सय ८९ जना, दोस्रो चरणमा २ सय ५२ जना र तेस्रो चरणमा ३ सय २० जना गरी ७ सय ५३ जना बालबालिकालाई प्रयोग गरेको पाइएको छ । निर्वाचनको दिन पहिलो चरणमा ९० जना र

दोस्रो चरणमा ४९ गरी कुल १ सय ३९ जना बालबालिकालाई स्वयम् सेवकको रूपमा प्रयोग भएको पाईएको छ भने तेस्रो चरणमा बालबालिकाको प्रयोग भएको छैन । विशेषगरी मनोरञ्जन तथा सास्कृतिक क्रियाकलापमा बालबालिकाको प्रयोग बढी रूपमा नाच्ने गाउने गरी प्रयोग भएको छ ।

राजनीतिक दलको आधारमा बालबालिकाको प्रयोग:

स्थानीय तह निर्वाचन २०७४ को पहिलो चरण र दोस्रो चरणमा राजनीतिक दलहरूले बालबालिकालाई विगतमा भएका निर्वाचनमा भन्दा केही मात्रामा भएपनि कम प्रयोग गरेको देखिएको छ । केन्द्रीय बालकल्याण समिति, जिल्ला बालकल्याण समिति, विभिन्न संघसंस्था, सार्वजनिक सञ्चार माध्यम (छापा र अनलाईन) मार्फत भएको अनुगमनबाट सूचना संकलन गरि यो प्रतिवेदन तयार गरिएको पहिले नै उल्लेख गरिसकिएको छ । कुन राजनीतिक दलले बढी र कसले कम प्रयोग गरे भन्ने प्रसंग भन्दा पनि प्रतिनिधिमूलक घटनाहरूलाई विश्लेषण गर्न खोजिएको छ । यसका साथै सबै जिल्ला बालकल्याण समितिबाट प्रतिवेदन प्राप्त नभएको तथा प्राप्त भएका प्रतिवेदनमा पनि उक्त केहि जिल्लाका राजनीतिक दलको संगठन पहुच भएको कारणले यो विश्लेषण तुलनात्मकरूपमा कम र बढी प्रयोग भएको देखिन गएको छ ।

निर्वाचन आयोगद्वारा जारी स्थानीय तह निर्वाचन आचारसंहिता, २०७३ मा रहेका बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित केही बुँदाहरू स्पष्टरूपमा उल्लेख गरेको छ । साथै प्रमुख राजनीतिक दलले आफ्ना घोषणा तथा प्रतिवद्धता पत्रमा बालअधिकार संरक्षणका सवाललाई प्रष्ट उल्लेख गरिएता पनि अनुगमन गरिएका घटनाहरूबाट प्राप्त प्रतिवेदन अनुसार ६ हजार ६ सय ६१ जना बालबालिकालाई विभिन्न राजनीतिक दलले कुनै न कुनै स्वरूपमा प्रयोग गरिएको पाईएको छ । विभिन्न जिल्लाबाट प्राप्त प्रतिवेदन अनुसार सबैभन्दा बढी नेपाली कांग्रेसले ३० प्रतिशत अर्थात २ हजार २३ जना बालबालिकालाई निर्वाचनका गतिविधिमा प्रयोग गरेको देखिन्छ भने दोस्रोमा ने.क.पा. माओवादी केन्द्रले पनि २७ प्रतिशत (१ हजार ८ सय १२) प्रयोग गरेको देखिन्छ । यसैगरी ने.क.पा. एमालेले २६ प्रतिशत (१ हजार ७ सय ११) , राष्ट्रिय जनता पार्टीले ६ प्रतिशत (४ सय १५), संघिय समाजवादी पार्टीले ६ प्रतिशत (३ सय ६७), रा.प्र.पाले ३ प्रतिशत (२ सय २०) , र अन्य (नयाँ शक्ति नेपाल (संघीय समाजवादी फोरम), ने.म.कि.पा. र जनमोर्चा) ले २ प्रतिशत (१ सय १३) बालबालिकालाई प्रयोग गरेको देखिन्छ ।

केन्द्रीय बालकल्याण समिति, हरिहरभवन, ललितपुर ।